

Joan Solé i Bordes

PERE MAS I PERERA, TRENTA ANYS ABSENT. UNA CARTA INÈDITA

Es compleixen enguany les tres dècades de la mort de Pere Mas i Perera a l'exili argentí, d'on no va tornar mai. Home clau per entendre moltes coses de la Vilafranca i el Penedès del segle XX, des d'aquell 1977 fins ara de Pere Mas tan sols n'hem vist el reconeixement oficial vilafranquí amb el nom a una escola, algun opuscle espars i un parell de bestretes de Juliana Messalles de la completíssima biografia en la qual treballa des de fa tants anys. La família vilafranquina del mestre ens ha permès accedir, però, a alguns documents, entre aquests la carta inèdita que recollim aquí. Serveixi aquest detall de record a la memòria del mestre.

El dia 1 de febrer de 1967 el plenari de l'Ajuntament de Vilafranca va prendre l'acord de demanar a l'organisme corresponent que s'autoritzés el canvi del topònim "Villafranca del Panadés" al de "Vilafranca del Panadés". Aquesta decisió va obrir la caixa del trons no sols en relació a la referència a la vila, sinó també sobre la correcta grafia del topònim "Penedès", d'etimologia prou complexa i discutida. En obrir-se el tema, el 4 de maig de 1967 va ser el Museu de Vilafranca, mitjançant carta del seu president, Antoni Amador, qui va proposar a l'Ajuntament com a grafia correcta "Vilafranca del Penedès".

La Casa de la Vila, però, va mantenir la línia inicial i l'11 de gener de 1968 va adreçar una instància al governador civil,

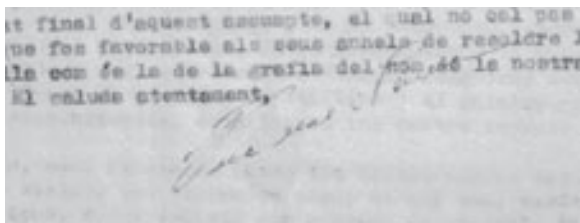
signada per l'alcalde Lluís Melo Garcia, demanant l'autorització del topònim "Vilafranca del Panadés". L'11 de juliol d'aquell 1968 es va rebre a la Casa de la Vila un informe del Ministeri de la Governació, en concret de la Direcció General d'Administració Local, on es feien una colla de consideracions contràries al canvi, de forma que en aquell moment semblava que no s'autoritzaria cap mena de canvi. La base de l'informe desfavorable n'era un de la Reial Acadèmia de la Història que no veia correcte canviar la denominació "Villafranca", tota vegada que no s'ajustava a la mateixa grafia de les altres "villafrancas" existents en una geografia de parla castellana en la qual els senyors acadèmics s'entestaven a situar també la penedesenca. El Plenari Municipal es va reunir el 21 de juliol i va acordar tornar a estudiar el tema. Havia arribat l'hora dels especialistes.

Tot ens fa pensar que en el tema hi va intervenir llavors Manuel Trens, el qual —a més de dir-hi la seva com a director del Museu Diocesà de Barcelona, signant en castellà un "Dictamen sobre la correcta grafia del nombre de nuestra villa y comarca" de data 20 de setembre d'aquell mateix 1968, tot indicant que ho feia a petició de l'alcalde Melo— va fer consultes a l'Acadèmia de Bones Lletres, a l'alegal Institut d'Estudis Catalans i personalment als vilafranquins Pere Bohigas i Balaguer, Antoni Sabaté i Mill, i especialment a Pere Mas i Perera. De l'encàrrec del doctor Trens, en va resultar un saluda de l'alcalde Melo a l'il·lustre exiliat i la carta de contestació d'aquest que avui publiquem i que acompanyava l'informe de Pere Mas, redactat en castellà i signat a Buenos Aires el 28 de setembre; allí ratificava el que ja havia escrit el 1932 a l'entorn de la grafia del topònim com "Vilafranca del

Penedès”. El treball l’havia aprofitat Mas i Perera per redactar un article en català sobre l’etimologia i grafia del terme “Penedès” que el 30 d’agost es va publicar en la nostra llengua al setmanari *Tele Estel*.

Observat des de la perspectiva actual el tema té un cert caire de regust polític, una reivindicació de catalanitat en el topònim vilafranquí que finalment quedaria aturada —qui sap si voluntàriament o com a resultat de la paperassa burocràtica— una colla d’anys. Cal observar, però, la curosa expressió catalana de la prosa de Pere Mas en la carta que reproduïm, amb la catalanització de la denominació de tots els organismes oficials, i una certa tonalitat de menyspreu envers el desconeixement científic de la realitat de Catalunya —llegiu, si us plau, amb atenció el penúltim paràgraf de la carta—, talment un testimoniatge de convicció patriòtica, a partir del nom de la capital de la nostra comarca i de la mà d’un home imprescindible per a la cultura penedesenca, tot i que mantenir-s’hi físicament absent des de feia trenta anys.

La consulta a l’exiliat devia ser qualificada d’imprescindible per Manuel Trens davant la situació que s’havia creat amb la proposta inicial de l’Ajuntament vilafranquí i l’informe desfavorable. Veritablement, el tema va acabar esdevenint un punt de coincidència, però no pas de concòrdia, entre l’exiliat republicà Pere Mas i Perera, promotor d’activitats polítiques i culturals catalanistes arreu del món —entre elles els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l’exili— i Lluís Melo Garcia, “alférez provisional” dels anys de la guerra, metge i alcalde franquista de la vila.

També Antoni Maria Badia i Margarit en nom de l’Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona hi va dir la seva en informe de data 23 de gener de 1969; el de Ramon Aramon i Serra, de l’Institut d’Estudis Catalans (entitat llavors encara no reconeguda oficialment, tot i que tolerada), no portava data, i tampoc els de Pere Bohigas i Antoni Sabaté. Tots ells eren coincidents en la forma “Vilafranca del Penedès”, de manera que el Ple Municipal del 15 d’octubre de 1969 va fer la petició oficial de canvi de topònim i el tema, amb la papereta solucionada a nivell local, va quedar oficialment en tràmit. El 26 de gener de 1971 l’alcalde Melo s’adreçava a la Direcció General d’Administració Local i demanava el canvi per “Vilafranca del Penedés”, el Ple de la Diputació de Barcelona aprovava el canvi el 30 de març d’aquell mateix any, i finalment el Consell de Ministres del 5 d’octubre acceptava la forma “Vilafranca del Penedés”, opció validada en publicar-se al BOE del 28 de gener de 1972. Més de cinc anys per canviar un nom.

Hem resseguit aquest procés en base als documents que el 19 i el 26 de febrer del mateix 1972 es van aplegar en l’opuscle “El nombre oficial de Vilafranca del Penedes en su correcta grafia”, separata del setmanari *Penedés* que justament havia canviat amb aquest motiu el topònim que li servia de capçalera. L’opuscle, tot i que d’acurada edició, ens mostra les incongruències de l’època en el seu mateix títol, sense posar cap mena d’accent sobre el topònim de la comarca; una mostra de com en els diversos documents oficials es va intentar salvar la correcció política a l’entorn d’un miserable accent que no podia veure reconegut el seu caràcter obert sobre la vocal tònica i aguda.

Pere Mas i Perera
Avda Federico Lacroze 2534, C.
Buenos Aires

Buenos Aires, 28 de setembre del 1968.

Sr. Lluís Melo Garcia
Alcalde-President del Molt Il·lustre
Ajuntament
Vilafranca del Penedès.

Senyor alcalde:

Per mitjà del meu respectat i enyorat amic Dr. Mn. Manuel Trens, pvre, he rebut el seu saluda del 10 d'agost proppassat, junt amb la còpia de la comunicació de la Direcció General de l'Administració Local del Ministeri de la Governació, de Madrid, en què li és traslladat el dictamen de la Reial Acadèmia de la Història, en relació amb la grafia correcta del nom de la nostra vila natal, documentació que he llegit amb molta detenció.

Per consideració a Mn. Trens i en el meu desig d'ésser útil, en tot moment, a Vilafranca, tal com vostè vol, incloc a la present un escrit meu, redactat en castellà, en què li dono el meu parer d'historiador respecte de la grafia correcta del nostre topònim, per si creu convenient d'adjuntar-lo, com a peça documental, a l'expedient iniciat a Madrid, per a la modificació del nom de la nostra vila.

Però no sé pas estar-me, senyor alcalde, de comunicar a vostè, amb tota franquesa i d'una manera objectiva, el meu criteri sincer sobre l'al·legat de la Reial Acadèmia de la Història, del 24 de maig proppassat.

El seu text, senyor alcalde, té, en general, poca consistència científica, per tal com les raons que addueix, tant en relació amb el terme Penedès com amb el Vilafranca, resulten molt poc fermes, perquè no s'apuntalen en cap investigació rigorosa de la naturalesa, de l'origen i de la història d'aquells dos mots, tal com exigeix la Toponímia, que és una ciència, i que, com a tal, obliga: a) a fixar les grafies en base a la procedència de les formes inicials de la veu que s'estudia, i c), a cavall de l'etimologia lingüística i de la històrica, extreure les conclusions adients i, conseqüentment, fixar la forma escaient d'escriure cada topònim.

Els experts sostenen que un nom de lloc és una faïçó de la llengua d'un país, un mot foraster, tal com tots els altres, de vocals i de consonants i de fonemes articulats pels òrgans de la paraula i transmesos per l'oïda al cervell. Per a ells, una llengua és un moment particular, damunt un territori determinat, de l'evolució del llenguatge humà.

Per tant, la fixació d'una grafia no és pas mai una qüestió política, sinó científica, per tal com requereix un coneixement pregon de la llengua, de la història, de la geografia i de la sociologia de la contrada, més o menys vasta, d'on és original un topònim; en el cas plantejat per la Corporació municipal vilafranquina, de Catalunya, en concret.

La lectura del document consabut em demostra que els membres de la susdita Reial Acadèmia desconeixen, en absolut, l'origen i la història del català

o bé obren com si se'n desentenguessin en absolut, i no cal pas dir de la història del poblament i de l'evolució de la nostra comarca: generalitzen tant que evidencien que es deixen dur per interessos i sentiments totalment estranys a l'establiment de la grafia correcta dels mots sobre els quals ha estat consultada aquella institució.

Fixi's, senyor alcalde, que accepten la grafia Penedès tot senzillament perquè l'empra la Geografia de Catalunya, dirigida pel prof. L. Solé Sabarís i editada per l'Editorial Aedos, talment com si aquestes fossin les autoritats màximes en la matèria. En canvi, ignoren l'existència de l'Institut d'Estudis Catalans, fundat el 5 de juliol del 1907 per l'Excma. Diputació Provincial de Barcelona, especialitzat en l'estudi de la nostra història i la nostra llengua.

Quant al topònim Vilafranca, donen raons que posen de relleu llur ignorància supina de la realitat històrica comarcal.

Només li diré que si el terme vila "sólo tiene categoría administrativa de lugar", per què l'Acadèmia no ha fet valer la seva autoritat en el cas de nombrosos llogarrets de l'Estat espanyol coneguts oficialment com a Villa Alta (1.000 h.), Villa Blanino (2.000 h.), Villada (2.550 h.) i tantes d'altres, i no els obliga a dir-se vila?

Per altra part, el fet que aquella Acadèmia remarqui que, en cas d'ésser sol·licitada resoltament i acceptada la modificació del nostre topònim, la nova grafia constituïria un cas "únic en la nòmica de los municipios españoles" denota que vol desconèixer que una

tal dissemblança és la resultant de fets històrics que no poden ser tergiversats de cap manera.

Li agrairé, senyor alcalde, de voler-me acusar rebut de la present, per a la meva tranquil·litat, i, també, de tenir-me al corrent del resultat final d'aquest assumpte, el qual no cal pas que li digui que voldria que fos favorable als seus anhels de resoldre la qüestió tan àrdua i vella com és la de la grafia del nom de la nostra vila.

*El saluda atentament.
Pere Mas i Perera*

Joan Cuscó i Clarasó

"ELS SEGADORS", 125 ANYS D'HISTÒRIA

Enguany fa 125 anys que l'actual himne nacional de Catalunya es va posar a caminar. 125 anys que no han estat fàcils i que, com la mateixa Renaixença, van començar amb una certa improvisació. 125 anys que són el darrer període d'història d'un romanço popular creat a la dècada de 1640 amb l'ànim d'informar d'uns fets històrics en una societat que rebia les notícies a través de la literatura oral.

La lletra i la música de l'actual himne nacional tenen un llarga història al seu darre-re que, conjuntament amb la seva tonalitat menor, fa que *Els Segadors* sigui una peça única arreu del món, i que tingui una personalitat i un valor musicològic molt gran (que sigui una peça destacada del nostre patrimoni musical viu).